

Олександр Кузнецов,
наук. співробітник НБУВ

ІНТЕГРАЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ РЕСУРСІВ НБУВ В ІРБІС-КОРПОРАЦІЮ ЄВРАЗІЇ

У статті розглянуто специфічні проблеми інтеграції НБУВ у ІРБІС-Корпорацію, зокрема, стосовно єдиної систематизації бібліографічних ресурсів для учасників корпорації.

Ключові слова: корпорація, ІРБІС, зведений каталог, Ірбіс-корпорація, ДРНТІ, НБУВ.

Кожна окрема наукова бібліотека не володіє фондом, здатним задовольнити усі інформаційні потреби своїх користувачів [1]. Бібліографічні ресурси, як правило, розподілені за галузевим і територіальними принципами, тому виникає завдання інтеграції розподілених бібліотечних ресурсів єдиним довідково-пошуковим апаратом (ДПА).

Створення єдиного ДПА було реалізовано у протоколі Z39-50. Це – Американський Національний Стандарт, який був прийнятий в 1988 р. Національною Організацією по Інформаційних Стандартах (NISO), а також Американським Національним Інститутом Стандартів (ANSI). NISO є підрозділом ANSI, що спеціалізується на видавничих, бібліотечних і інформаційних стандартах. Зокрема, NISO розроблені наступні стандарти: MARC (Z39.2) – стандарт на формат обміну бібліографічними даними, Common Command Language – спільна командна мова (Z39.58) [2].

Стандарт Z39.50 [3] визначає такі правила взаємодії комп'ютерів, які дозволяють користувачеві за допомогою однієї клієнтської програми здійснювати пошук інформації в базах даних на серверах.

Коректність обробки запиту є ключовим показником для будь-якої пошукової системи, оскільки ним визначається і гарантується повнота отриманих результатів. І саме ця характеристика є найбільш слабким місцем систем Z39.50. Численні тести показали, що коректність обробки запиту безпосередньо пов'язана з методом формування пошукового

інтерфейсу [4]. Прийнятна якість досягається лише у випадках граничної примітивізації механізму прийому запиту (перша група шлюзів) або шляхом її ідеальної підгинки під кожен унікальний видалений систему (третя група). Використання Z39.50 в перспективі, швидше за все, обмежиться створенням навігації до різних каталогів, наприклад таких, як шлюз Бібліотеки Конгресу США.

Ресурси, кодовані із застосуванням відкритих стандартів і форматів, мають більший шанс на збереження за тривалого зберігання даних, ніж ресурси, кодовані за допомогою локальних методів і форматів. Використання міжнародних стандартів і форматів – єдина стратегія [5], що веде до мети в процесі створення цілісних сховищ інформації великих об'ємів та з уніфікованим доступом до даних різних груп користувачів. Найбільш розповсюдженою системою бібліографічних метаданих в Україні є формат RUSMARC [6].

ІРБІС підтримує вищезгаданий формат, протокол Z39.50 і широко розповсюджений по всій території Євразії [7]. Створення корпорації бібліотек з різним програмним забезпеченням (ПЗ) має цілу низку проблем, навіть за наявності комунікативних форматів. Тому корпоративна діяльність бібліотек з єдиним ПЗ є логічним та зручним шляхом корпоративної діяльності бібліотек – ІРБІС-корпорація.

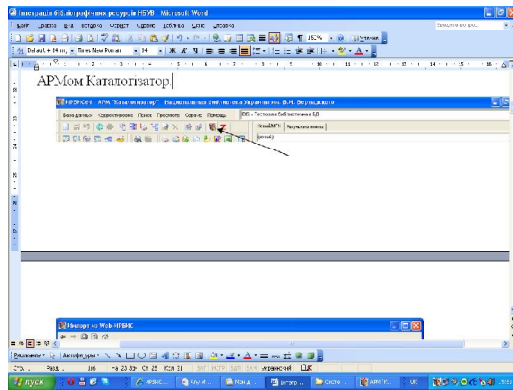
На шляху приєднання НБУВ до ІРБІС-корпорації є різні тематичні рубрикатори. Узгодження їх є метою цієї статті. За визначенням корпорація є об'єднанням осіб за станом або професійною ознакою.

ІРБІС-корпорація – інноваційна форма співпраці бібліотекарів. Каталогізація в єдиному середовищі – АБІС ІРБІС вирішує основні проблеми спільної роботи: єдиний комунікативний формат – RUSMARC, швидкий пошук (відгук 0,3 сек) [8] у зведеному каталозі бібліотек-учасників корпорації через її сайт (<http://librarynew.gpntb.ru/icorp/index.php>).

На користь ІРБІС-корпорації свідчить показник кількості членів корпорації (наведений на сайті корпорації), котрий постійно збільшується.

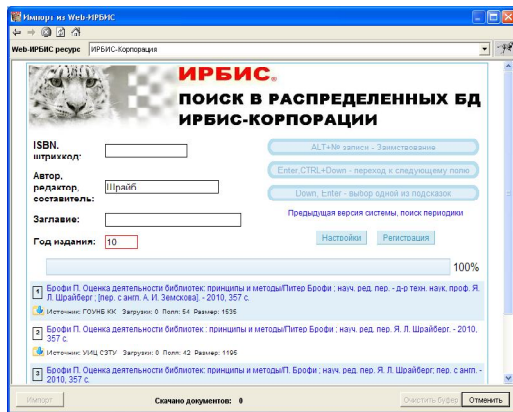
Сучасний процес каталогізації здійснюється шляхом ефективного запозичення бібліографічних записів в межах корпорації бібліотек-учасників, що підвищує якість каталогізації та сприяє взаємному співробітництву різних бібліотек. Передумови процесу інтеграції бібліотек наступні: загальний технічний прогрес; розвиток бібліотечних інтернет-технологій – поява програмного забезпечення з використанням комунікативних форматів RUSMARC, USMARC. «Самопали», які мали місце на початку буму інтернет, приречені на справедливе і заслуговане вимирання.

Сайт корпорації може існувати окремо, але він ефективно працює разом із ІРБІС-64 АРМ Каталогізатор:

ІРБІС-64 АРМ Каталогізатор

При натисканні кнопки «Імпорт із веб ірбіс» завантажується сайт корпорації:

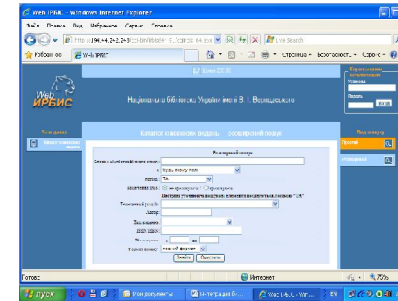

Імпорт з веб-ІРБІС з АРМ Каталогізатор

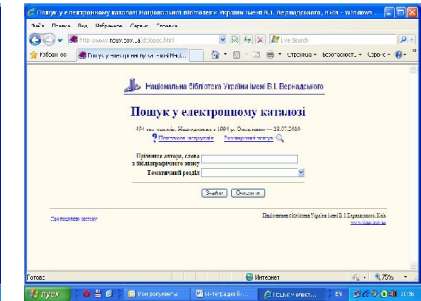
АБІС – «серце» сучасної бібліотеки; ніякі інтернет-вишукування, електронні бібліотеки тощо не варті нічого без добре функціонуючої і розвинутої АБІС. Нове «здорове серце» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) – ІРБІС-64, забезпечило повноцінну роботу всього «організму»: програмну підтримку на комунікативному рівні: протокол Z39-50 і перспективи подальшого розвитку.

Електронний каталог разом з пошуковою системою – невід’ємний атрибут сайту сучасної бібліотеки. Все інше – красиві картинки, історія бібліотеки, персоналії, навіть рекомендаційна бібліографія, довідки – це другорядне, у тому числі і дизайн, яким би важливим він не здавався [7].

На сайті НБУВ діють дві пошукові системи:

Веб ІРБІС

WWW ISIS

Наявність пошукових систем на сайті сприяє розвитку дистанційного обслуговування користувачів і процес каталогізації виходить за рамки окремої бібліотеки і набуває корпоративних форм роботи.

Переваги корпорації очевидні [8]:

- використання в каталогізації готових бібліографічних записів можна вважати невід’ємною частиною сучасної бібліотечної технології: безпосередньо з АРМ Каталогізатор можуть бути отримані записи з серверів Z39-50, з OPAC Global і ІРБІС-корпорації. При цьому підтримуються всі поширені комунікативні формати даних: RUSMARC, USMARC, UNIMARC;
  - швидкість отримання даних; як ключові фактори швидкодії розглядаються ефективне кешування, паралелізація процесів, блокування збійних серверів, що забезпечує надійність у роботі;
  - простота і гнучкість настройки веб-ІРБІС підійде під особливості будь-якої бібліотеки;
  - до збільшення кількості користувачів, крім читачів (віддалених користувачів), додадуться користувачі-бібліотеки;
  - контроль якості записів учасниками корпорації (смітинку в нашому оці помітять і мовчати не будуть!).
- Остання перевага – серйозне випробування для бібліотеки. Цей зворотний зв’язок [1] свідчить про можливість змінюватися й розвиватися.

На певному етапі перед нами постала проблема загальної систематизації. Оскільки в веб-ІРБІС є пошук за рубрикаторм ДРНТІ, в НБУВ – свій рубрикатор, то довелося узгоджувати рубрикатор НБУВ з ДРНТІ за першим рівнем.

Рубрикатор [9] є ієрархічною класифікаційною системою з універсальним тематичним охопленням галузей науки, техніки, економіки і людської діяльності. Рубрикатор ДРНТІ має три рівні ієрархії. Рубрики забезпечені апаратом посилань і приміток, що відображає перехресні зв'язки між гілками класифікаційного дерева.

Рубрикатор ДРНТІ призначений для:

- визначення тематичного охоплення інформаційних служб, систем, ресурсів;
- формування інформаційних масивів в органах НТІ з метою обміну;
- систематизації матеріалів в інформаційних виданнях;
- індексування документів і пошуку їх за рубриками;
- адресації запитів в інформаційних мережах;
- виконання нормативної функції у ході розробки та вдосконалення локальних рубрикаторів;
- виконання функції мови-посередника між іншими класифікаційними мовами (УДК, ББК та ін.).

Відповідно до рубрик ДРНТІ поставлені індекси Універсальної десятикової класифікації (УДК) і коди Номенклатури спеціальностей науковців (ВАК) [9]. Рубрики забезпечують можливість пошуку документів в інформаційних масивах і базах даних, систематизованих за УДК і номенклатурою ВАК. ДРНТІ забезпечує взаємозв'язок з АБІС та БД у країнах СНД з метою подальшого міжнародного обміну інформацією з традиційними партнерами. Ось чому узгодженість рубрикаторів НБУВ і ДРНТІ за першим рівнем має велике значення для НБУВ.

Для виконання цієї задачі є два шляхи:

1. Глобальне коригування (інструмент ІРБІС) всіх записів електронного каталогу НБУВ і за першими 2-ма або 3-ма символами рубрикатора НБУВ генерування 2-х символів ДРНТІ.

2. Налаштування Web-ІРБІС так, щоб пошук за рубрикаторм ДРНТІ здійснювався за першими 2–3-ма символами рубрикатора НБУВ.

Щодо першого шляху – професійних систематизаторів ніщо не замінить! Є привід подумати про додавання рубрикаторів під час опису, наприклад: ДРНТІ, який є в ІРБІС-64.

Отже, глобальне коригування виглядає так:

```

0
DEL
964
*
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
ADD
964
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
(if p(v621) then &uf(+1W999#',if &uf('Knnnn.mnu|',v621.3)<>' then
&uf('Knnnn.mnu|',v621.3) else &uf('Knnnn.mnu|',v621.2) fi), if
ref(mfn,(v964)):&uf(+1R999') then else &uf(+1R999') fi fi)
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
nnnn.mnu – меню наступної структури:
39 – индекс рубрикатора НБУВ
50 – индекс рубрикатора ГРНТИ
.....
E
J89
62

```

Другий шлях – це настроювання Web-ІРБІС – скрипт-файл пошукової форми: під час запиту пошук за індексами ДРНТІ (поле 964) замінити на пошук за відповідними індексами рубрикатора НБУВ (поле 621). Обидва варіанти дають один і той самий ефект.

Висновки

В результаті вирішення поставленої проблеми:

- 1) досягнуто узгодженості різних класифікаторів: рубрикатора НБУВ та ДРНТІ;
  - 2) забезпечено зручність пошукової системи для користувача;
  - 3) НБУВ стала членом ІРБІС-КОРПОРАЦІЇ;
- Перспектива корпорації – це подальше об'єднання за програмною ознакою: не тільки серед Ірбіс-користувачів, а й інших АБІС.

Список використаних джерел

1. *Карташов Н. С.* Формирование библиотечно-территориальных комплексов [Текст] : монография / Н. С. Карташов; отв. ред. Н. М. Сикорский. – Новосибирск: Наука – Сиб. Отд-ние, 1978. – 239 с.
2. *Племнек А. И.* Использование протоколов Z39.50 и HTTP в современных библиотечных информационных системах / А. И. Племнек, Р. Т. Усманов, Д. Н. Сова // Информ. бюл. РБА. – 1998. – № 12. – С. 240–257.

3. Племнек А. И. Z39.50 : открытый доступ к библиографической информации / А. И. Племнек, Р. Т. Усманов // Науч. и техн. б-ки. – 1998. – № 8. – С. 24–28.

4. Степанов В. К. Анализ ресурсов Z39.50 с точки зрения пользователя / В. К. Степанов // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Восьмая Междунар. конф. «Крым-2001» [Судак, Украина, 9 – 17 июня 2001]: Тр. конф. – Судак, 2001. – Т. 1. – С. 222–224.

5. Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC / Пер. с англ. авт. коллектива под руководством А. И. Земскова, Я. Л. Шрайберга. – М.: ГПНТБ России, 1992. – 320 с.

6. Саух В. М. Представления метайнформации в современном информационном окружении электронных библиотек / В. М. Саух // Вісн. ЧДТУ. – 2008. – № 3. – С. 117–120.

7. Шрайберг Л. Я. Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе: ежегод. докл. конф. «Крым». Год 2010 / Л. Я. Шрайберг. – Судак; Москва, 2010. – 77 с.

8. Соколинский К. Е. Новые подходы к каталогизации заимствованием в ИРБИС-корпорации [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. (Судак, АР Крым, Украина, 5 – 13 июня 2010 г.). – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2010/disk/77.pdf>. – Загл. с экрана.

9. ГРНТИ – Рубрикатор научно-технической информации (редакция 2007 г.) [Универсальный фонд]. – Киев. – 2007. – 1 т. – <http://gnri.ru/>. – Загл. с экрана.

10. Nucleonics 64 (Nucleonics 64) [Универсальный фонд]. – Киев. – 2007. – 1 т. – <http://nucleonics.fatal.ru/irbis/irbisshelp.html>. – Загл. с экрана.

УДК 004.78:025.4.036

Андрій Кузнецов,
провідний бібліотекар НБУВ

МЕЖНАРОДНИЙ ПРОЕКТ «СВІТОВА ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА»

Висвітлено основні віхи створення та напрями подальшого розвитку електронних бібліотек, умови поступового об'єднання окремих установ для створення спільних потужних інформаційних проектів. Розглянуто становлення цифрового ресурсу світового рівня «Світова цифрова бібліотека (World Digital Library (WDL))» від обґрунтування ідеї до відкриття доступу у всесвітній мережі Internet, а також приєднання та участь українських інституцій у розвитку міжнародного проекту WDL.

Ключові слова: Світова цифрова бібліотека, електронні бібліотеки, інформаційні ресурси, відкритий доступ, бібліотеки України.

Стрімкий розвиток усіх напрямів життя людини призвів до того, що наприкінці ХХ сторіччя суспільство почало все більше і більше переходити у віртуальний світ, «забираючи» із собою все до чого звикло у реальному житті. Не стала винятком і така важлива складова життя кожної мислячої людини, як бібліотека, але відтепер у електронному (цифровому) форматі.

Електронна (цифрова) бібліотека – розподілена інформаційна система, яка дозволяє зберігати і використовувати різномірні колекції документів у цифровому машиночитаному форматі. Вона містить не тільки текстові матеріали але також мультимедійні.

Піонером у царині оцифрування та подальшого поширення у електронному середовищі друкованих видань, на які не поширюється авторське право, став «Проект Гутенберг» («Project Gutenberg», www.gutenberg.org) заснований у липні 1971 року професором Іллінойського університету Майклом Хартом, якій можна назвати найстарішою універсальною електронною бібліотекою. Більшу частину одиниць цієї колекції становлять повні тексти книг, які знаходяться в суспільному надбанні. На вересень 2010 бібліотека містила понад 33 000 книг у вільному для відвідувача доступі, крім того доступні аудіокнижки, звукозаписи мистецьких творів тощо ¹.

¹ http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page